

Tajomstvo Grálu 1: Začiatok cesty

Zdeněk Háňa



najprv so stredovekou literatúrou francúzskou a nemeckou a pokúsime sa vcítiť a preniknúť do jej obrazovej reči, so zvláštnym zameraním na epos *Parsifal* Wolframa von Eschenbacha, ktorý prináša najúplnejšie a možno povedať najzasvätenejšie rozprávanie o Grále.

Na stredovekých rozprávaniach o Grále sú pozoruhodné dve skutočnosti:

1) objavujú sa náhle na konci 12. storočia a asi po sto rokoch opäť končia - aspoň pokiaľ ide o významné spisy.

2) Tieto spisy nevznikli v cirkevných kruhoch, ale vytvorili ich svetští básnici, potomkovia bardov.

Z tohoto dôvodu sa cirkev zo začiatku zdržiavala záujmu o ne a až neskôr sa snažila prispôbiť si povest', najmä vo vzťahu k eucharistii.

Medzi Grálom a eucharistiou je však pri všetkej podobnosti symbolu podstatný rozdiel, ktorý súvisí s rozdielom medzi historickým kresťanstvom a ezoterickým kresťanstvom.

Historické kresťanstvo je založené na povolaní Petra (podľa Matúša) a na kňazskom sprostredkovaní, zatiaľ čo ezoterické kresťanstvo vychádza z Jánovho evanjelia. Odlíšnosť oboch ciest je zdôraznená najmä v závere tohoto evanjelia, kde Peter po svojom poverení uvidí Jána a pýta sa Ježiša: "Pane a čo tento? Ježiš mu povedal: Ak ho chcem nechať, kým neprídem, čo je teba po tom? Typod' za mnou!" (Ján 21: 21-22).

Zatiaľ čo Petrova cesta vyúsťuje do vonkajšej viditeľnosti a do historického elementu, Jánova cesta predstavuje skrytý, vnútorný prúd. Vyjadruje to napr. Leonardova *Posledná večera*, kde po Kristovej pravici vidíme trojicu Ján, Peter a Judáš: pokojný, poznajúci Jánov postoj tu kontrastuje so vzrušeným Petrom.

Je to tiež protiklad osobného Petrovho prvku viery proti nadosobnému prvku úsilia o poznanie v jánskom kresťanstve.

Pôvodcovia grálskej tradície patria práve k tomuto ezoterickému prúdu kresťanstva a vyjadrujú sa preto nehistorickou formou - povest'ou. Ide pritom o nový literárny druh - o povest' christologickú. Jeho tvorcovia sami zostávali v pozadí a snažili sa vo svojich obrazoch poukázať na niečo, čo bolo v cirkvi dávno stratené - na kozmický aspekt kresťanstva, ktorý ešte kedysi žil v gnóze, ale bol potlačený cirkevnými dogmami. Najmä v priebehu 6. - 9. storočia bolo z cirkvi vymýtené všetko, čo bolo považované za pohanské a chápané ako protiklad kresťanstva a nie jeho prirodzený predstupeň. Pod Augustínovým vplyvom sa cirkev zamerala na starostlivosť o dušu a pritom stratila hlbšie duchovné spojitosti s predkresťanským vývojom, najmä s mystérijnou kultúrou.

To bol jeden z dôvodov, prečo v 9. storočí začína skryto pôsobiť ezoterický grálsky prúd kresťanstva - ako semeno, ktoré začína klíčiť a vystupovať na povrch o 300 - 400 rokov neskôr. Táto skutočnosť sa odráža práve v grálskej literatúre.

To bol jeden z dôvodov, prečo v 9. storočí začína skryto pôsobiť ezoterický grálsky prúd kresťanstva - ako semeno, ktoré začína klíčiť a vystupovať na povrch o 300 - 400 rokov neskôr. Táto skutočnosť sa odráža práve v grálskej literatúre. Najstarším známym spisom je "Conte du Graal" z doby okolo roku 1180, ktorého autorom je *Chrestien de Troyes*. Predlohou mu bol podľa jeho vlastného údaja neznámy latinský spis, ktorý dostal od svojho priaznivca, flámskeho grófa *Filipa d'Alsace*, ktorý padol v križiackej výprave r. 1191. Chrestienova skladba zostala nedokončená. V závere sa prelína s Gawainovým príbehom a končí scénou u pustovníka, pri druhom Parsifalovom príchode do hradu Grálu. Chrestien mal trochu pokračovateľov, z ktorých žiaden nedosiahol jeho úroveň.

Veľký význam má však *Robert de Boron*, ktorého dielo *Jozefz Arimatie* (čiže "Malý Sv. Grál") vzniklo asi o 10 rokov neskôr (okolo roku 1190). Nezávisle na Chrestienovi sa zaoberá tým, čo u neho chýba, t.j. pôvodom Grálu a jeho súvislosťami s udalosťami v Palestíne.



Rudolf Steiner označil raz svoju duchovnú vedu ako vedu o Grále.

Je to istotne prekvapujúci výrok, keď uvážime, že pojem Grálu sa objavuje v stredovekých povestiach a legendách ako niečo mýtické, čo s modernou vedou akou sa antropozofická duchovná veda snaží byť, nemá zdanlivo nič spoločné. Bezpochyby musel mať však Rudolf Steiner pre toto označenie vážny dôvod, ak nechceme predpokladať, že ho použil len obrazne, symbolicky.

Čo to bol alebo snád' je Grál? Zvyčajne býva zobrazovaný ako miska alebo čaša, ku ktorej sa zhora znáša holubica s hostiou. Sú pravda aj iné symboly, na ktoré upozorníme, ale ako každý symbol, má aj tento viac významových rovín a tak sa k jeho pravému významu môžeme približovať len postupne - *gradatim* - latinský výraz, od ktorého sa niekedy odvádza slovo Grál.

Pretože ide o dosť obsiahlu tému, bude potrebné zaoberať sa ňou v niekoľkých prednáškach. Zoznámime sa

Ako predloha slúžilo Boronovi apokryfické, grécky písané “*Nikodémovo evanjelium*”, čiže “*Acta Pilati*”, ktoré vzniklo niekedy v 2. polovici 4. storočia, ako akýsi Nikodémov protokol o Ježišových výsluchoch u Piláta a o ukrižovaní - oproti údajným pohanským Pilátovým aktám. Toto apokryfické evanjelium končí uväznením Jozefa z Arimatie a jeho zázračným oslobodením vďaka Ježišovmu zásahu.

Boronov spis sa začína poslednou večerou, ukrižovaním. Rozpráva o čine Jozefa z Arimatie, ktorý zachytil Spasiteľovu krv do nádoby, použitej pri Večeri, ďalej o jeho uväznení vo veži s obvinením, že tajne odniesol Ježišove telo. Tam ho navštívil Zmŕtvychvstalý a zveril mu tajné slová k posväteniu Grálu. Vo väzení zostal Jozef bez jedla a pitia v nadzemskej žiare až do svojho oslobodenia Rimanmi pri páde Jeruzalema. Po svojom oslobodení zhromaždil Jozef spolu so sestrou a švagrom Hebronom (či Bronom) okolo seba malé spoločenstvo a odišiel do ďalekej západnej krajiny, kde vytvoril akúsi ranokresťanskú obec s ideálom svätej chudoby, zrejme v nadväznosti na essejskú tradíciu.

Boron popisuje kult, ktorý táto obec vykonávala denne o 3. hodine rannej pri stole, na ktorom stál Grál - nádoba s Kristovou krvou - a ryba ulovená Hebronom. Pohľad na ne pôsobil ako skúšobný kameň, rozlišujúci dobré a zlé, ako skúška a triedenie duchov: čistí sa cítili oblažení, nečistí zostali prázdni a zahanbení.

Pozoruhodný je tu symbol ryby, ktorý bol tiež Kristovým symbolom v katakombách, a ktorý naznačuje, že grálske kresťanstvo je spirituálnym hnutím obdobia Rýb, ktoré vystriedava obdobie Barana, predstavujúce medzičlánok medzi Starým zákonom a Kristom, v ktorom zotrúva tradičné kresťanstvo. Ryba je tu tiež obrazom čistých éterických síl a preto aj kozmického bytia Kristovho, ktorý sa spojil s vinou ľudstva, pôsobiacou v krvi človeka a očistil túto krv od sebeckých pudov. Hebron je nazývaný v tejto súvislosti “bohatým rybárom” (podobne ako u Chrestiena), čo bol vlastne titul mystagóga v orfických mystériách. To tiež na-

značuje nadväznosť grálskeho kresťanstva na antické mystériá. Tak isto predchádzajúce Jozefove väznenie je významným obrazom. Človek sa cíti uzavretý vo svojej telesnosti ako vo veži bez okien (častý motív tiež v rozprávkach, vid’ Šípková Ruženka). Hlboké spoluprežívanie Kristových pašii však očisťuje krv a jej nižšie pudy a uvoľňuje tak éterické svetlo ako počiatok jasnozrivosti - väzenie sa naplňuje svetlom, ktoré zaháňa všetku temnotu. Jozef sa tak stáva vlastne zakladateľom kresťanskej mystiky, ktorá sa usiluje o zážitok vnútorného



CHRÁM DUCHOVNÉHO ČLOVEKA JE OBRAZOM KOZMU: MÁ ZAFÍROVÚ KLENBU, NA KTOREJ SA POHYBUJE SLNCE, MESIAC A HVIEZDY... JE BUDOVANÝ ZO SÍL DUCHOVNÉHO SPOLOČENSTVA, KTORÉHO SYMBOLOM JE HOLUBICA.

videnia, odpútaného od telesných zmyslov.

Umierajúci Jozef zveruje nádobu Grálu spolu s tajnými slovami Hebronovi, ktorý sa spolu so svojimi dvanástimi synmi odoberá do Avalonu (Wales), aby tu zvestovali kresťanstvo. V tom sa odráža vznik keltského kresťanstva, nezávislého od Ríma a organicky prevzatého druidskými mystériami. Ďalším nositeľom Grálu sa stal Hebronov najmladší syn Alan. Tu na najkrajnejšom západe Európy bol potom očakávaný pravý dedič

Grálu - preto platilo: *Ex occidente lux*.

Hlboké obrazy v Bronovom rozprávani majú svoj vrchol v stotožnení Grálu s miskou s Kristovou krvou, ktorú priniesol Jozef z Arimatie na Západ. V tom sa odráža rýdza grálska tradícia, na ktorú nadväzovali ďalší pokračovatelia.

Najväčším z nich bol *Wolfram von Eschenbach*, ktorého “*Parsifal*” vzniknuvší okolo r. 1200, prináša po prvýkrát celistvý zaokrúhlený príbeh.

Tiež Wolfram mal staršiu predlohu - ako prameň udáva historicky neznámeho autora menom *Kiot* (Guyot) z Provencálska, ktorý mal mať správne znenie príbehu, zatiaľčo Chrestien sa dopustil na Grále “krivdy”. Tiež Kiot mal mať ešte staršiu predlohu, ktorú našiel v španielskom Toledu, a ktorá bola písaná “pohanským písmom”, t.j. arabsky. Jej tvorcom bol *Flegetanis* - znalec prírody a hviezd, ktorého hviezdna múdrosť dovedla až k objavu Grálu - ako výsledok duchovného bádania už v predkresťanskej dobe.

Podľa všetkých znakov bol tento záhadný Flegetanis totožný so staviteľom Šalamúnovho chrámu *Hieramom* - učiteľom všetkých, ktorí chcú stavať neviditeľný chrám ľudstva. Preto sa rytieri Grálu nazývajú u Wolframa *Templeisen*, t.j. *Templári*, ako strážcovia nových chrámových tajomstiev. Z tejto symboliky potom čerpali aj neskorší slobodní murári.

Pretože Wolfram von Eschenbach bude našim hlavným sprievodcom na našom putovaní za tajomstvom Grálu, k jeho rozprávaniu sa ešte vrátíme.

Ďalším prameňom je *Helinandova kronika*, ktorá končí rokom 1204. Rozpráva o akomsi pustovníkovi v Bretani z 8. storočia, ktorý mal v noci zo Zeleného štvrtku na Veľký piatok videnie, v ktorom bol poučený anjelom o tajomstve božskej Trojice, o Jozefovi z Arimatie a o mise, z ktorej jedol Kristus s učeníkmi pri poslednej Večeri. Spísal o tom latinsky správu “Príbeh o Grále”, kde sa Grál nazýva “gradalis” (gradale), čo bol vtedy názov misy, do ktorej sa pokrmy ukladali stupňovite po vrstvách, t.j. gradatim. Jeho správa je tiež obsiahnutá ako úvod k prvému

prozaickému románu o Grále "*Le livre dou St. Graal*", ktorý vznikol o niečo neskôr. Pustovník obdržal "knihu", v ktorej bol rodokmeň Grálu spätne až k Jozefovi z Arimatie. Je zrejme, že sa tu čerpalo z rovnako tajnej tradície.

Údaje o grálskom pokolení potom doplnil posledný významný autor v tejto rade *Albrecht von Scharfenberg* vo svojom epose "Titurél", ktorý vznikol medzi rokmi 1270 - 80. Začína dobytím Jeruzalema a zničením chrámu, v ktorom sa skrýva impulz k stavbe vnútorného, neviditeľného chrámu - hradu Grálu, ktorého nositeľom sa stal *Titurél*, "bojovník za vieru a druh anjelov". Objavuje sa tu pritom nový motív - miskú s relikviou krvi tvorí kameň, ktorý vypadol z Luciferovej koruny.

Titurél bol potomkom kappadockého kráľa *Senabora*, ktorý sa podieľal na dobytí Jeruzalema, a ktorého synovia dostali ríše na Západe, kam tiež priniesli kresťanstvo. Táto tradícia vedie do Galície v severnom Španielsku, kde sa nachádza *Salvaterra* - územie Grálu s horou Monsalvat (s hradom Grálu). Titurél bojoval v tejto krajine s pohanmi, čo nás vedie do 8. storočia, do doby bojov s Maurami za Karola Veľkého.

Keď mal Titurél 50 rokov, zvestoval mu anjel, že bol pre svoju cnosť vyvolený pre Grál a pre stavbu jeho hradu a chrámu. Táto stavba je potom opísaná v podivuhodných obrazoch. V lese bez chodníkov, ktorý sa tiahne 60 míľ na všetky strany, nachádza Titurél s pomocou anjelov horu Monsalvat z ónyxu a stavia tu hrad a chrám, ktorý sa vznáša nad horou, nesený anjeli. Je to chrám budovaný zo síl duchovného spoločenstva, zo spoločnej kontemplácie (preto "templári"), budovaný 30 rokov - ako ľudské telo Ježišovo. Chrám duchovného človeka, ktorý je obrazom kozmu: má zafirovú klenbu, na ktorej sa pohybuje Slnce, Mesiac a hviezdy - ako imaginácia ľudskej hlavy, kde sa na vzniku myslenia podieľa celý kozmos. Preto je tiež možné vystupňovať silu myslenia až k poznaniu. Spomeňme si tu na kaplnku sv. Kríža na Karlštejne, ktorá je podľa R. Steinera vedomou napodobeninou chrámu Grálu.

Templári, ktorí stavajú spolu s Titurélom tento éterický obraz chrámu, sú vlastne duše zomrelých, ktoré boli vyvolené za strážcov Grálu.

Titurélova cesta lesom bez chodníkov k hore Monsalvat je teda zasväcovačou cestou do ríše zomrelých, ktorým Grál dáva pokrm. Znakom týchto templárov nie je kríž, ale holubica. Ide o spoločenstvo Ducha svätého a chrám je výsledkom ich spoločnej kontemplácie - ako mocné centrum v duchovnom svete, z ktorého vychádza poznanie ezoterického kresťanstva na Zemi, pod ochranou veľkých mŕtvych.

Skutočnosť, že povest' bola umiestnená do severného Španielska naznačuje, že tu žilo tajné bratstvo, kláštorne spoločenstvo, ktoré pestovalo vedomý styk so zomrelými a podieľalo sa na tajomstve Grálu. Podľa R. Steinera tu pôsobili mystériá už od gótskej doby. Je pozoruhodné, že v tejto oblasti vznikli tiež prvé hrady neskorších historických templárov, ktorí tu bojovali s Maurami. Okrem toho končiny okolo Pyrenej boli centrom heretického hnutia Katarov, usilujúcich sa o očistu kresťanského života. Služobníci Grálu plnia nesebecky pozemské úlohy v rôznych krajinách a národoch a trepezlivo prijímajú všetky životné skúšky s tým spojené.

V povesti sa objavujú ešte ďalšie obrazy. Na vrcholku strednej veže hradu žiari rubín, ktorý v noci ukazuje cestu všetkým rytierom, ktorí by blúdili - obraz toho, že duše, patriace ku Grálu, majú vždy orientáciu v temnote krajiny a vo všetkých zmätkoch života. Medzi drahokamami, ktoré podľa starej múdrosti sprostredkovávajú vyššie svetové sily, predstavuje rubín sily srdca, ktoré v krvi prebúdzajú éterické svetlo, ktorým môže byť prežívaná prítomnosť Krista. Očistené sily krvi (viď tiež obraz ruže) sa stávajú vnútorným svetlom, ktoré ukazuje cestu k tajomstvu Grálu.

Až keď Titurél dosiahol vek 40 rokov, bolo mu dovolené, aby sa oženil s kráľovskou dcérou *Richoude* a založil grálsky rod. To znamená: až vtedy sa mohol grálsky prúd prejaviť cez pozemské osobnosti.

K nim patrili Titurélov nástupca Amfortas, ktorý trpel nehojacou sa ranou od kopije - sebeckto v krvi zatemňovalo duchovnú skutočnosť. Tak dochádza k rozdzvojeniu: na jednej strane hlboko v duši veľké poklady múdrosti - preto sa opäť objavuje označenie "bohatý rybár", na druhej strane ochromená pozemská osobnosť, cez ktorú sa Grál ocitá "vo veľ-

kej núdzi". Preto je očakávaný záchranca, ktorým sa má stať *Parsifal*.

Je nutné povedať, že obraz Grálu ako posvätné nádoby sa objavuje už v predkresťanských dobách, napr. u starých Indov, kde na oltári stála slnečná nádoba s pokrmom a mesačná nádoba so sómou: alebo v starom Egypte, kde bol uctievaný Hermov (Thotov) pohár ako svätá nádoba kňazskej múdrosti a inde.

Zďaleka najbližší predstupeň však predstavujú keltské povesti či rozprávky, takže pôvod povesti o Grále sa hľadá v keltskom prostredí. Je napr. povest' o *Peredurovi*, pripomínajúceho Parsifala, v známej zbierke starých keltských povestí *Mabinogion* zo 14. storočia, z tej istej zbierky povest' "*Požehnaný Bran*", s motívom záračnej misy prinášajúcej život a uzdravenie, bretónska rozprávka o *Peronnikovi*, kde sa tak isto objavuje obraz zlatej misy, ktorá dáva všetky pokrmy a bohatstvo zdravia, ba kriesi aj mŕtvych.

Ďaleko najvýznamnejšia z nich, s priamym vzťahom k rozprávaniu o Grále, je povest' o *Artušovi* a jeho družine.

Artuš bol symbolom nádeje odumierajúcej keltskej vetvy na zmŕtvychvstanie. Jeho otcom bol *Uter Pendragon* (Dračia hlava), kráľ Británie, matka *Ygraina*. Od svojich pätnástich rokov bojoval s prenikajúcimi Sasmí. Údajne mal zomrieť r. 537, ale to, čo sa v povesti rozpráva, skrýva v sebe o mnoho staršie motívy.

Jeho učiteľom bol bard *Merlin*, syn čistej panny, ktorú v spánku prelstil Lucifer, ktorý tak chcel vytvoriť protiváhu panenského zrodenia Ježišovo z Ducha Svätého. Vďaka poznaniu múdreho kňaza bol však Merlin vyrvaný z Luciferovej moci, po ktorom zdedil poznanie minulých vecí a mágie. Pod vplyvom matkinej nevinnosti však získal - ako kresťanskú milosť - aj dar proroctva.

Na Merlinov popud založil Artuš svoje spoločenstvo okrúhleho stola - napodobenie stola, ktorý zriadil Jozef z Arimatie pre Grál. Merlin hovoril o troch tajomných tabuliach: večeradle, Jozefa z Arimatie a Artušovej. Podobne ako u oboch predchádzajúcich malo aj pri Artušovom stole zostať jedno miesto prázdne: v prvom prípade po Judášovi, v druhom tzv. "nebezpečné sedadlo" (toho, kto naň usadol neprávom, mala pohltiť zem).

Pri Artušovom stole bolo toto miesto vyhradené pre rytiera povolaneho ku Grálu, t.j. pre Parsifala (v neskoršej tradícii Galahada). V tom sa prejavuje priama súvislosť s motívom Grálu.

Pri vzniku oboch týchto povestí musíme vziať do úvahy pozoruhodnú historickú skutočnosť. V 2. polovici 1. tisícročia pred Kristom patrili Kelti k najmocnejším vetvám indoeurópskeho ľudstva. Zo svojej pôvodnej pravlasti, ktorá sa rozprestierala v severnej Francii, južnom Nemecku a západných Čechách, sa s akousi populačnou explóziou rozšírili všetkými smermi: na západe na Britské ostrovy, na juhu na Pyrenejský poloostrov, do Itálie, kde ohrozovali aj Rím, na východ až k Čiernemu moru, na Balkán až do Grécka a Malej Ázie, na mnohých miestach zostali po nich názvy: Galícia v severnom Španielsku, Belgia, Helvécia, Bohémia (Naše krajiny boli až do narodenia Krista temer celé osídlené Keltmi), Galatia v Malej Ázii. V storočiach po Kristovi však ako keď prútikom šibne, došlo k latinizácii v rámci rímskeho impéria a k rýchlemu prevrstveniu a asimilácii inými kmeňmi, hlavne germánskymi. Z kedysi mocného národa zostali len nepatrné zvyšky: Íri, Škóti, Walesania, Bretónci.

Tento zvláštny jav vysvetľuje R. Steiner tým, že duch umierajúceho keltského národa bol poverený novou, významnou úlohou - stal sa inšpirujúcim duchom ezoterického kresťanstva. To sa prejavilo navonok zánikom štátotvornej sily, stratou jazyka a národnej kultúry. Pod pôsobením tejto archanjelskej bytosti sa tak na západe Európy vytvorilo inšpirujúce centrum, z ktorého vyžarovalo tajomstvo Grálu a neskôr aj rozikruciansky prúd. Prejavom tejto skutočnosti je práve povesť o Artušovej družine a o Grále.

Z pôvodnej keltskej kultúry sa zachoval najmä stav bardov - spevákov, ktorí mali svoje rádové spolky - bratstvá, stupne hodností s príslušnými insigniami a krojmi. Ich zbraňou bol meč slova. Ich odnožou boli aj Provensálski trubadúri. Ich konventy sa schádzali - v nadväznosti na tradíciu Artušovej tabule - na svätodušné sviatky. Tento svätodušný element sa prejavoval okrem iného v tom, že šíрили nadnárodné ideály rytierstva: dôstojnosť ľudskej osobnosti - česť, pripravenosť k nasadeniu života - statočnosť, zušľachtenie síl lásky - *minne* (viď. *minnesängri*).

U grálskych rytierov boli tieto ideály pozdvihnuté na vyššiu úroveň: najvyššiu duchovnú zodpovednosť, odvahu k nadzmyslovému poznaniu, oddanosť Kristovi (premenenie síl krvi).

Všetky uvedené skutočnosti naznačujú existenciu povolanej skupiny, ktorá tvorila duchovný stred keltstva, a ktorá sa pripravovala na prijatie Grálu. Ako národ sa keltstvo obetovalo, z jeho stredu však povstal Parsifal. Grál nie je pritom nejakou národnou keltskou záležitosťou, ale nadnárodnou záležitosťou ľudstva.

Keltské povesti sú výrazom toho, že v tomto prostredí sa skrývalo hlboké porozumenie pre tajomstvo Grálu. Preto mohol odtiaľ prísť hrdina, ktorý Grál našiel.